Mitovi i legende

Marinčić, Stefano

Undergraduate thesis / Završni rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:137:492681

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-29**

Image not found or type unknown

Repository / Repozitorij:

Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula

zir.nsk.hr

Image not found or type unknown

SVEUČILIŠTE JURJA DOBRILE U PULI

FAKULTET ZA INTERDISCIPLINARNE, TALIJANSKE I KULTUROLOŠKE STUDIJE

PREDDIPLOMSKI SVEUČILIŠNI STUDIJ KULTURE I TURIZMA

Stefano Marinčić

Mitovi i legende

Završni rad

Pula, 2019.

SVEUČILIŠTE JURJA DOBRILE U PULI

FAKULTET ZA INTERDISCIPLINARNE, TALIJANSKE I KULTUROLOŠKE STUDIJE

PREDDIPLOMSKI SVEUČILIŠNI STUDIJ KULTURE I TURIZMA

Stefano Marinčić

Mitovi i legende

Završni rad

JMBAG: 0303141313, izvanredni student

Studijski smjer: Kultura i turizam

Predmet: Kulturna povijest Hrvatske

Znanstveno područje: humanističke znanosti

Znanstveno polje: povijest

Znanstvena grana: stara povijest

Mentor: prof. dr. sc. S. Bertoša

Pula, rujan 2019.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisani Stefano Marinčić, kandidat za prvostupnika Kulture i turizma, izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju bilješke i bibliografija. Izjavljujem da ni jedan dio Završnoga rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, te ne krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za neki drugi rad na bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

_____

U Puli 9. studenoga 2019.

IZJAVA

o korištenju autorskoga djela

Ja, Stefano Marinčić, dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, nositelju prava korištenja, da moj završni rad pod nazivom „Mitovi i legende“ upotrijebi da tako navedeno autorsko djelo objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te preslika u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu sa Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

Potpis

_____

U Puli 9. studenoga 2019.

Sadržaj

1.Uvod 1
2. Nastanak grada Pule i legenda o Argonautima 1
2.1.1. Povijest Pule 2
2.1.2 Argonauti i nastanak Pule 3
3 Histri 5
3.1. Legenda o kralju Epulonu 6
4. Vještice i stvorenja na području Istre i Kvarnera 9
4.1. Štriga ili štrigun 9
4.1.1. Jure Grando – vampir iz Kringe 10
4.1.2. Vampir s Roverije 12
4.1.3. Krsnik 13
5 Rovinj 14
5.1. Grad Cissa 16
5.1.1. Legenda o Svetoj Eufemiji 19
5.1.2 Morganovo blago 21
6 Rakalj 24
6.1. Legenda o kruni kralja Tomislava 25
7. Brijuni 27
7.1. Legenda o ljubavnicima s Brijuna 28
8. Zaključak
…… 26

1. Uvod

O ovom su radu obrađeni mitovi i legende Istre kojima se uz fotografije, citate, priče i dosjetke pokušava prisjetiti zaboravljenih i davnih vremena. Istra i Kvarner puni su mitova i legendi te svako selo u Istri, čak i ono najmanje, nosi neku priču koja je slušatelju mistična i zanimljiva. Valja napomenuti kako se u tim pričama miješaju utjecaji raznih staroslavenskih mitologija, odnosno na neki način nasljeđe hrvatskog naroda te se iz tih priča može mnogo naučiti o prošlosti ovih krajeva, ali treba biti svjestan da se radi o legendama koje ne moraju biti istinite. Cilj ovog rada je prikazati čitatelju zanimljive i dosad možda nepoznate priče o Istri, a koje su zasigurno dio istarskog folklora i mitologije. U ovom radu obrađene su legende počevši od Pule, zatim do Histra i posljednjeg histarskog kralja, zatim o vješticama i zanimljivim i neobičnim stvorenjima u Istri, zatim obrađeno je nekoliko legendi o Rovinju te legenda o kruni kralja Tomislava i ljubavnicima s Brijuna. Istra pamti mnogo toga, počevši od kuge i tifusa, oluja koje su lomile brodove, do toga da je zbog svega navedenog Istra postala poluotok koji odiše misticizmom i nikog ne ostavlja ravnodušnim. Cilj je ovog rada na neki način čitatelja zainteresirati za Istru i njegovu nepoznatu stranu, odnosno pokazati Istru kroz priču o legendama koje se kroz stoljeća pričaju o njoj.

2. Nastanak grada Pule i legenda o Argonautima

Nastanak grada Pule, kako navodi Antun Travirka, kao što je to često u povijesti sredozemnih središta zbog neprekinutih i kompleksnih migracija kontakata i prožimanja civilizacija, bio je ovijen velom legendi, a najpoznatija je ona koja nastanak grada dovodi u vezu s mitom o Argonautima po kojoj su Pulu osnovali Grci, odnosno bjegunci iz Kolhide koji su stigli do istarskih obala. Travirka navodi da o tome govore i stihovi poznatog grčkog pjesnika Kalimaha te da podrijetlo ove legende treba tražiti u vezama koji su ilirski stanovnici Istre uspjeli uspostaviti s grčkim pomorcima te razvijenoj trgovini

s Grcima, o čemu svjedoče i brojni arheološki nalazi (A. Travirka*, Istra*, Zadar, Forum, 2001., str. 97.)

2.1.1. Povijest Pule

Poznato je da je prostor oko Pule još bio naseljen u mlađem paleolitiku, što dokazuju mnogi nalazi iz nedaleke pećine Šandalja, dok su se mnoga naselja i utvrde iz ilirskog razdoblja nalazila na mnogim mjestima u okolici Pule. I sam grad nastao je iz gradinskog ilirskog naselja koje se nalazilo na brežuljku koji dominira zaljevom, a to je današnji Kaštel. Travirka navodi da je samo ime grada Pule ilirskog podrijetla i da je označavalo određeni hidrografski pojam, najvjerojatnije izvor vode, ali moguće i grad. (na i. mj.). Pula je, kako navodi Travirka, živjela u sjeni moćnog ilirskog središta Nezakcija koje se nalazilo u neposrednoj blizini, a bilo je politički, upravni, vojni i religijski centar cijele regije. Posebni su zamah razvoju Pule i njezinom naglom urbanom razvoju dala rimska osvajanja istarskog poluotoka. Važno je napomenuti da u drugoj polovici 1. stoljeća prije Krista Pula postaje jako vojno uporište te vrlo važan trgovački emporij i luka za razmjenu raznih dobara (isto, str. 98.). Nadalje je važno napomenuti da je Pule oko 43. godine prije Krista stekla status kolonije te da se u građanskom ratu Pula najprije svrstala na stranu Pompeja pa je teško stradala od Cezarovih pristaša, a u nastavku sukoba nakon Cezarove nasilne smrti Pula je bila na strani njegovih ubojica Bruta i Kasija pa je opet bila teško stradala od vojnih postrojbi pobjedničkih trijumvira Oktavijana, Antonija i Lepida. Travirka navodi da zahvaljujući strateškoj i gospodarskoj važnosti grada Oktavijan, odnosno u to vrijeme car August obnavlja Pulu te da se za njegovo doba podižu neke od najljepših rimskih građevina. Nakon toga tijekom cijelog rimskog carskog razdoblja pa sve do V. stoljeća traje kontinuirani razvitak antičke Pule (na i. mj.). Važno je napomenuti da je grad Pula posebno od Augustova vremena izgrađen u skladu s tradicionalnim rimskim urbanističkim zamislima, a da se prvotni rimski vojni logor kastrum smjestio na brežuljku, odnosno na mjestu nekadašnje ilirske gradine Kaštel. Civilno se urbano tkivo počelo izgrađivati u eliptičnom perimetru uokolo brežuljka sve do morske obale.

Travirka nadalje spominje da je cijeli prostor grada bio opasan obrambenim zidom čiji su temelji ili dijelovi zida na istočnoj strani ostali sačuvani do danas, uključujući i troja rimska gradska vrata.

2.1.2 Argonauti i nastanak Pule

Kao što je i prije navedeno, o nastanku grada Pule veže se legenda o Argonautima po kojoj su Pulu osnovali Grci, odnosno bjegunci iz Kolhide koji su stigli do istarskih obala. Naime, Njegovan u knjizi *Mitovi i legende* navodi kako je jedna od najvećih pustolovina staroga svijeta potraga Argonauta za Zeusovim zlatnim runom. Spominje se da je Tesalijom vladao kralj Pelija koji je došao na prijestolje nakon što je ubio svojeg polubrata Ezona, a Ezon je imao sina Jasona kojeg je nakon očeve smrti odgojio minotaur Hiron. Prema proročanstvu Jason je morao vratiti očevo kraljevstvo i vratiti prijestolje rodnoga Jolka te je od svojeg strica tražio da odstupi s prijestolja. Stric ga je odbio i zatočio je njegovu majku te ucijenivši ga zatražio da mu u roku od šest mjeseci s obala Crnog mora u Grčku donese Zlatno runo iz Kolhide. To runo je posjedovao kralj Ejet, a čuvao ga je opaki zmaj koji nikad ne spava (I. Njegovan, *Mitovi i legende Istre i Kvarnera*, Rijeka, List d.o.o, 2011., str.11.). Nakon toga tesalski je kralj Pelija poslao grupu odvažnih ljudi pod vodstvom heroja Jasona iz Tesalije u Kolhidu kako bi oteli Kolhiđanima Zlatno runo. Tako Argonauti kreću na put lađom „Argo“, a i pomoći će im i kći kralja Kolhide, Medeja, koja je zaljubljena u Jasona. Njegovan navodi da se Jason u Kolhidu zaputio na brodu „Argo“ koji je dobio ime po tesaru koji ga je izradio, a u koji je boginja Atena ugradila gredu mudrog dodonskog hrasta, zahvaljujući kojem je bio najbrži, najlakši i najbolji brod zaštićen od svih nedaća. Njegovu je posadu činila skupina najhrabrijih junaka, Terzej, Orfej, Heraklo, Pelej i Laert (na i. mj.).

Nakon toga stigli su do Kolhide gdje je kralj Ejet dopustio Jasonu da pokuša uzeti Zlatno runo, ali tek nakon što u jednom danu savlada tri vrlo teško prepreke, na što je Jason pristao unatoč malim izgledima za uspjeh. Navodi se da mu je pomogla Ejetova kći Medeja koja je bila čarobnica. Ona mu je otkrila lukavstvo pomoću kojeg će uspjeti savladati prepreke i opasnosti na putu do Zlatnog runa, naime, uspio je čarobnim

riječima uspavati zmaja te mu oteti Zlatno runo i pobjeći zajedno s Medejom i Argonautima (isto, str. 12.).

Nadalje je navedeno da su nakon otkrića pljačke njihovog blaga Kolhiđani organizirali potjeru za Jasonom koju je vodio Medejin brat Apsirt. Argonauti su uspjeli pobjeći Dunavom do Save pa manjim riječnim tokovima dolaze na područje Gorskog kotara. Vidjevši da nemaju kamo, dignuli su lađu iz mora te je stavili na ramena te kopnom krenuli prema Kvarneru i tamo stavili lađu u more i nastavili bijeg na područje Istre. Njegovan navodi da kad su stigli do Cresa i Lošinja Jasonov uspjeh nije ostavio ravnodušnim ni bogove te je Posejdon udario mačem po Ateninom štitu koji je bio presvučen kožom od koze i bacio ga u more. Od štita je stvorio poluotok nazvan Histria, a od komadića koji su se od udarca raspršili po moru stvorio je otoke oko Istre. Njegovan navodi da je nakon duge plovidbe Apsirt uspio uhvatiti, odnosno sustići Argonaute, no njegova sestra je prevarom uspjela nagovoriti brata na pregovore. To je omogućilo Jasonu da ga ubije te je Medeja raskomadala Apsirtovo mrtvo tijelo i dijelove pobacala u more. Od tih rasječenih dijelova tijela nastali su otoci koji su dobili ime po njemu, tj. Apsyrtides, odnosno cresko – lošinjski arhipelag koji čini trideset i šest što većih što manjih otoka i otočića. Nakon toga je kralj Ejet došao po tijelo svojeg sina i obustavio potjeru te se sa svojom vojskom vratio u Kolhidu. Jason, Medeja i Argonauti utočište su pronašli u Histriji. Najprije su pobjegli prema jugu, ali su ih grčki bogovi vratili natrag i natjerali da uplove u rijeku Po. Nakon toga su lutali područjem i nakon nekog vremena pronašli idealno mjesto u zaštićenom morskom zaljevu gdje su odlučili ostati, a na izvoru vode stvorili su grad bjegunaca, tzv. Polai, odnosno današnju Pulu (isto, str. 12.).

Slika. 1. Ilustracija mitskih Argonauta u brodu „Argo“

Izvor: https://www.istrapedia.hr/hrv/117/argonauti/istra-a-z/, 16. listopada 2019.

3. Histri

Istarski je poluotok, navodi Travirka, čovjek naselio još u paleolitiku, o čemu svjedoče brojni arheološki nalazi te se iz brončanog doba mogu pronaći mnogi ostaci prapovijesnih gradina na brežuljcima i uzvisinama, kao i ostaci svetišta koji po svojem obliku i kamenoj građi podsjećaju na kažune, tradicionalne kamene nastambe istarskih pastira. Nadalje se navodi da je u željezno doba Istra bila relativno gusto naseljena i to najvećim dijelom ilirskim plemenima, na području zapadne i središnje Istre, od rijeke Timav pa sve do obronaka Učke, gdje su se smjestili Histri, odnosno ilirsko pleme po kojem je poluotok još u davnini dobio ime (A. Travirka, nav. dj., str. 9.).

Histri su narod indoeuropskog pdorijetla koji se naselio na području današnje Istre u 10. st. pr. Kr. Kada su u 4. st. pr. Kr. o njima počeli pisati Rimljani, Histri su već gospodarili čitavim teritorijem Istre. Odlike njihove kulture bile su gradine (utvrđena naselja na brežuljcima) i paljevinski grobovi u kojima su pohranjivali ritualne predmete (npr.

keramičke posude). Upravo ti grobni predmeti danas su jedan od najvažnijih izvora za rekonstruiranje njihove povijesti.

Travirka navodi kako je prostor od rijeke Raše na istoku, uključujući i kvarnersku obalu, naseljavalo ilirsko pleme Liburna, čiji se teritorij protezao preko današnjeg Hrvatskog primorja do rijeke Krke u Dalmaciji, a sjeverne rubne dijelove Istre na Krasu naseljavali su Japodi, pleme ilirsko-keltskoga podrijetla. Navodi se da su Histri bili pretežito stočari i poljodjelci, dok su Liburni bili vrsni pomorci i trgovci, ali i gusari.(isto, str. 10.).

Grci i Rimljani navodno su prikazivali Histre negativno, smatrajući ih ponajprije piratima te su Rimljani protiv Histra pokrenuli dva rata – Prvi histarski rat (221. pr. Kr.) i Drugi histarski rat (178. – 177. pr. Kr.). U prvom su ratu Rimljani uspjeli uništiti histarsku flotu, nakon čega su ovi osnovali plemenski savez na čelu s kraljem koji je imao glavnu riječ u vojnim pitanjima i vanjskoj politici, dok su unutarnju politiku uglavnom vodili plemići. Središte histarske države bila je gradina Nezakcij blizu današnje Pule. U tome se može vidjeti skromne početke nastanka države koja, međutim, nije dugo potrajala jer su je Rimljani pokorili u Drugom histarskom ratu. Histri su se u idućih nekoliko stoljeća asimilirali s Rimljanima, s time da je taj proces tekao mnogo sporije u unutrašnjosti zemlje nego na priobalju.

3.1. Legenda o kralju Epulonu

Zanimljivost koja se veže uz Histre je ona o posljednjem kralju Epulonu koji se sa svojim vojnicima sukobio s Rimljanima. Naime, Histri su živjeli dobro organizirani u svojim gradinama, imali su svoj teritorij, gradove i kralja. Njegovan navodi kako su se bavili zemljoradnjom i stočarstvom, a trgovali su i s drugim narodima, najviše s Grcima. U to vrijeme Histri su bili poznati kao nemilosrdni gusari kojih su se pribojavali čak i Rimljani, koji su zbog njihovih čestih napada bili nezadovoljni i ljuti zbog gubitka skupocjenog tereta koji su u ono vrijeme prevozili. Naime, Njegovan navodi kako zbog takvih učestalih napada na njihove brodove i uništavanja skupocjenog tereta Rimljani napali Histre, ali i izgubili rat, zbog čega su Rimljani nakon toga predložili Histrima primirje i

dogovor o nenapadanju, na što su Histri pristali, ali i nastavili sa svojim gusarskim pohodima.

Nakon toga Rimljani su na samoj granici s Istrom počeli zidati utvrdu Aquileiu, a mladi histarski kralj Epulon okupio je svoje vojnike i potukao Rimljane te razorio im novu utvrdu. Njegovan navodi kako su se nakon tako velike pobjede nad Rimljanima Histri toliko opustili da su nakon obilja slavlja vina, hrane i plesa na kraju zaspali. Kralj Epulon pokušao je svoje vojnike održati budnima, ali mu to nije polazilo za rukom. Rimljani su to iskoristili jer se nakon sukoba u Aquileji nisu povukli negu su pratili Histre i napali ih u najpogodnijem trenutku te pobijedili većinu vojnika. Nakon toga kralj Epulon je s nekoliko svojih vojnika koji su preživjeli napad uspio pobjeći u Nezakcij, tadašnji glavni grad, gdje su se utvrdili i čekali novi napad s malobrojnom vojskom. Rimljani su uvidjeli priliku da pokore Histre i opkolili su grad, skrenuli tok rijeke i na taj način ostavili su kralja i njegove vojnike bez pitke vode i hrane te čekali pogodan trenutak da napadnu Histre i poraze ih. Naime, zanimljivost koja se tada dogodila veže se za Epulonovu hrabrost ili ludost. On nije htio postati rimskim robom te je zbog toga naredio svojim vojnicima da izađu na zidine i počnu ubijati svoje žene i djecu te kao posljednji čin kralj Epulon na zidinama je mačem probio srce te je na taj način nestalo kraljevstvo Histra.

Njegovan navodi kako su se Rimljani toliko divili slobodoljubivosti kralja Epulona i njegovih vojnika i podanika da se u Rimu pad Nezakcija slavio tri dana. Nakon tog događaja preživjeli su se Histri povukli u unutrašnjost Istre, ali nikada se nisu uspjeli osloboditi Rimljana, koji zapravo nikada nisu uspjeli zavladati unutrašnjošću poluotoka. Histri su se s vremenom pomiješali s romanskim stanovništvom i izgubilo se znanje o tome gdje je nestala kruna kralja Epulona, iako legenda kaže da je možda izgubljena u izgubljenom gradu Arsia, čije su ulice bile popločane bijelim kamenom. No činjenica je da se Rimljani nikada nisu uspjeli domoći krune kralja Epulona koja je vjerojatno zauvijek ostala izgubljena u vremenu.

Slika. 2. Arheološko nalazište na brežuljku Glavica kraj Valture, istočno od Pule

Izvor: http://www.istrapedia.hr/hrv/378/nezakcij/istra-a-z/, 16. listopada 2019.

Slika.3. Ostaci zidina Nezakcija

Izvor: http://www.istriasun.com/istria/archeological-sites, 16. listopada 2019.

4. Vještice i stvorenja na području Istre i Kvarnera

Za Istru se vežu mnogobrojne legende koje su zanimljive i koje se mogu iskoristiti kao vrlo važno kulturno povijesno nasljeđe. Jedna od tih legenda ili mitova ona je o vješticama ili nevjerojatnim stvorenjima koja su obitavala u Istri, a koje lokalno stanovništvo priča i prenosi svojim potomcima.

4.1. Štriga ili štrigun

U knjizi *Mitovi i legende Istre i Kvarnera* Njegovan navodi kako je štrigun jako čest pojam u narodnim vjerovanjima u Hrvatskom primorju, odnosno Istri i Kvarneru te zapravo na cijelom obalnom pojasu od Istre do Dubrovnika. Zanimljivo je da se spominje i u sjevernoj Italiji i jednom dijelu Švicarske. Štrigun zapravo predstavlja vješticu koja je u pravilu žena ili muškarac s nekakvim posebnim prirođenim ili naučenim moćima kojima može nanositi štetu ljudima ili životinjama. Zanimljivost u vezi tih stvorenja u istarskoj mitologiji je ta da je osoba koja je štrigun ili štriga gotovo uvijek začeta na Božić ili Uskrs. Njegovan navodi kako je osoba koja je štrigun rođena u crnoj košuljici i s malim repom te da do svoje dvadesetčetvrte godine nije opasna, ali da nakon toga počinje činiti zlodjela i pakosti te da svojim moćima može bacati čari i uroke na životinje i ljude tako da postanu bolesni i neplodni, kao npr. da kravama može oduzeti mlijeko, a volovima snagu potrebnu za rad. Njihova moć ugleda se u tome da čak mogu djecu razboljeti do smrti i donositi loše vrijeme. Zanimljivost je to da ukoliko netko sumnja da je neka osoba štrigun i ako uzvikne njihovo ime naglas ona potpuno gubi svoje moći. Štrigun se po noći može pretvoriti u mačku, psa, svinju, leptira ili čak žabu i vola, a danju živi poput svih ostalih ljudi. Kad je posebno loše vrijeme štrigun metlom leti na sastanke s drugim štrigama u visoke planine ili neka druga posebno određena mjesta te se često međusobno tuku gorućim bakljama i dogovaraju svoje iduće poteze. Njegovan navodi kako na blagdan Svetog Ivana, odnosno 24. lipnja, plešu oko paprati točno u ponoć i tada paprat procvjeta. Kada štriga ili štrigun umre, u

usta joj treba staviti čavao ili neki oštar kovani predmet kako se ne bi vratila među ljude. Legenda kaže kako se u mjestu Kotle svakog petka na raskrižju u centru mjesta tuku štrige i štriguni (I. Njegovan, nav. dj., str. 21.).

Kroz cijeli su srednji vijek vještice spaljivali diljem Europe, a često te optužbe nisu bile dokazane. No, žene su svejedno optužene da su krive za suše, požare, vremenske nepogode, gladi, bolesti i smrti. U knjizi *Mitovi i legende Istre* Njegovan navodi kako je u Kastvu 1716. sedam Kastavaca osuđeno na smrt zbog obožavanja vraga, trovanja, iskapanja i sakaćenja mrtvaca te su ih osudili jezuiti koji su u to vrijeme postali gospodarima Kastva. Kazna se sastojala od toga da su najprije zatučeni sabljom, a zatim i spaljeni. Njegovan navodi kako su htjeli povećati namete i uvesti održavanje svetih misa na latinskom umjesto na hrvatskom jeziku te da su vjerojatno ovom osudom htjeli utvrditi svoju vlast koristeći se postupcima iz knjige „Malleus maleficarum“. U Savičenti je 1632. spaljena vještica koja je bila poznata pod imenom Mare, a ona je bila lokalna travarka i ljekarica. Njezini susjedi i sugrađani osudili su je na smrt, kao što je bio običaj u to vrijeme, a vještica je pogubljena na lomači u dvorištu lokalnog kaštela. Njegovan zapravo navodi kako je razlog spaljivanja i optuživanja za zlodjela bio taj što je nesretna Mare zapravo bila ljubavnica plemenitašu iz obitelji Grimani te da je optužena da slijedi kult vampira (I. Njegovan, nav. dj., str. 24.).

4.1.1. Jure Grando – vampir iz Kringe

Pet kilometara južnije od Tinjana, na mjestu željeznodobne gradine i kasnije rimske utvrde, nalazi se Kringa, drugo po veličini naselje u Općini Tinjan. Među nalazima iz mlađeg kamenog doba ističu se neobični, gotovo umjetnički izrađeni idoli. U pisanim se izvorima Kringa spominje od 1102. pod imenima Curitico ili Coriticum. U srednjem je vijeku također sastavni dio Pazinske knežije.

U središtu naselja je župna crkva sv. Petra i Pavla iz 1787., a trg krase i dvije rustikalne kamene cisterne te stablo ladonje. Iz Kringe potječe poznati istarski svećenik i javni radnik Božo Milanović (1890.-1980.), jedan od predstavnika Istre na mirovnoj

konferenciji u Parizu 1946., na kojoj se odlučivalo o sudbini Istre nakon rata. Njemu je u čast postavljena spomen ploča na zgradi u kojoj je živio i radio. Ovo malo mjesto ima još tri manje, ali starije crkvice koje možemo obići u kraćoj kružnoj šetnji: crkvu sv. Ane iz 1558. na groblju, sv. Katarine i crkvu sv. Antuna Opata te rustikalnu kalvariju sagrađenu 1876.

Zanimljivost u vezi malenog mjesta Kringe zbila se 1672. kada se, kažu tadašnji mještani, dogodilo nešto neobično. Njegovan navodi kako je šesnaest godina prije tog događaja pokopan lokalni mještanin Jure Grando na lokalnom groblju, te da se u međuvremenu ukazivao mještanima u svojem selu kako bi ih maltretirao. Navodi se da se njegova udovica žalila seoskom glavaru Mihi Radetiću da je pokojni muž noću posjećuje te da je maltretira te čak i siluje te dugo vremena mještani nisu ništa poduzimali u vezi toga. Lokalni župnik Miho Radetić jednog je dana okupio nekoliko ljudi i krenuo s namjerom da prekine razdoblje straha i terora u Kringi, na način da iskopa Jurino tijelo i probode ga glogovim kolcem. Tu je večer župan Miho Radetić okupio devetero mještana koji su noseći baklje uputili prema lokalnom groblju u namjeri da se riješe terora koji im je u selo nosio Jure Grando. Došavši na grob ugledali su nasmijanog Juru rumenog lica te je to preplašilo devetoricu mještana koji su se nakon toga razbježali. Župan ih je opet okupio i poveo do groba te je nakon toga lokalni duhovnik bio pozvan od strane župnika i održao govor nad pokojnikom, dok su ga lokalni mještani probali probosti kolcem, što im nije polazilo za rukom. Njegovan navodi da je nakon toga lokalni stanovnik Stipan Milašić sjekirom odrubio glavu Juru Grandu. On je u tom trenutku kriknuo, a grob se napunio krvlju. Nakon što se grob zatvorio Kringa je utonula u mir, a utvara Jure Grando se više nije ukazivala. Ovu neobičnu priču o Juru Grandu o teroriziranju sela Kringa zabilježio je i Johann Weichard Valvasor u svojem djelu „Slava Vojvodine Kranjske“ i zanimljivost je ta da Jure Grando zapravo predstavlja prvog poznatog europskog vampira (I. Njegovan, nav. dj., str. 26.).

Slika. 4. Valvasorov crtež Kringe

Izvor: http://croatiaundiscovered.info/jure-grando-prvi-vampir/, 16. listopada 2019.

4.1.2. Vampir s Roverije

Jure Grando nije jedini koji se spominje kao vampir u Istri. Njegovan navodi u svojoj knjizi *Mitovi i legende Istre i Kvarnera* anegdotu koja se dogodila u Juršićima. Navodno je lokalni mještanin zvan Martin koje je živio u tom mjestu za vrijeme života živio od sitnih krađa tako što je noću pljačkao vinograde, krao kukuruze i kokoši, a specijalnost mu je bila klopkama oko svoje kuće uloviti zaigrane kokoši svojih susjeda, zbog čega ga sumještani nisu voljeli. Kako je vrijeme prolazilo, Martin je ostario i shvatio je greške koje je počinio te molio je oprost od svojih mještana. Susjedi su udovoljili njegovoj želji i nakon što je umro pokopali su ga u crkvi. Nakon njegove smrti navodno se u Juršićima povećao broj umrlih i taj je trend nastavio rasti. Mještani su bili zabrinuti jer nisu znali kako zaustaviti to prokletstvo koje ih je zadesilo te su se sjetili Martina i odlučili posjetiti njegov grob jer su sumnjali da se radi o vampiru koji terorizira njihovo mjesto. Nekoliko mještana okupilo se i otkopalo njegov grob, otkrivši tijelo Martina nahranjenog krvlju te

su ga probili kolcima i na taj se način riješili zla koje je vladalo njihovim selom (I. Njegovan, nav. dj., str. 27.).

Slika. 5. Ilustracija otvaranja groba i probadanje vampira

Le Vampire, lithographie de R. de Moraine, tirée des *Tribunaux secrets*.

Izvor: https://blagamisterije.com/strige-i-striguni-takvi-su-od-rodenja-zive-medu-ljudima-obicnim-zivotom-dok-im-se-netko-ne-zamjeri-i-tek-tad-otkriju-svoje-pravo-lice/18389/, 16. listopada 2019.

4.1.3. Krsnik

Njegovan navodi da je krsnik biće prisutno u narodnim legendama Istre, Kvarnera i dijela Slovenije te predstavlja muškarca nadnaravnih moći koji pomaže ljudima i životinjama u borbi protiv zla. Zanimljivost u vezi krsnika je ta da se rađa u bijeloj

posteljici i tako dobiva posebne moći, a inicijaciju prolazi u šumi sa 7, 17 ili 27 godina te da ukoliko se ne odazove obredu ostaje bez svojih moći, odnosno ne može ih prakticirati. Krsnikove su moći te da može otjerati loše vrijeme, nadjačati gotovo sve neprijatelje, a može se i pretvoriti u muhu i na taj način odletjeti u borbu sa štrigama na drugi kontinent. Krsnik može u obliku psa pratiti ljude na dugim i opasnim putovanjima te skidati uroke, kletvu i čarolije, ali nikada ne otkriva tajnu o svojim moćima i ni po čemu se ne razlikuje od svojih susjeda (I. Njegovan, nav. dj., str. 22.).

Orlić spominje da je krsnik veliki neprijatelj „štrig ili Štriguna, odnosno on brani ljude te svakodnevno odnosno svake noći odlazi na raskršće u borbu sa „štrigama“ te u borbi i on poprima isti lik kao „štrige i štriguni“, ali je bijele boje ili šaren, dok su njegovi protivnici crne boje. Jači je od svojih protivnika dvanaest puta, što Orlić naglašava da je vrlo neuobičajen broj za priče. Nadalje navodi da se krsnik rađa u bijeloj košuljici ili s crvenom kapicom i da se ta košulja i kapica zakrpaju pod pazuh ili objese oko vrata kao ogrlica (D. Orlić*, Štorice od štrig i štrigun*, Pula, Istarska naklada, 1986., str. 10.).

5 Rovinj

Valja napomenuti da je Rovinj, poput ostalih istarskih gradova, vrlo staro naselje koje je nastalo na otoku koji je bio vrlo uskim tjesnacem odijeljen od kopna. Prema zapisima anonimnog Ravenjanina iz 7. stoljeća, na tom je mjestu postojao *Castrum Rubini* još iz 4. stoljeća, kako navodi Travirka, te je rimski kastrum bio smješten najvjerojatnije na mjestu današnje crkve svete Eufemije i obližnjega groblja (A. Travirka, nav. dj., str. 76.). Nadalje se navodi da je rovinjski kraj u vrijeme rimske vlasti bio gusto naseljen, o čemu se mogu naći dokazi brojnih ladanjskih imanja.

Travirka navodi da se u srednjem vijeku Rovinj spominjao pod nekoliko raznih imena, kao npr Ruvigno, Ruino, Ruginio, Revigno te je zanimljivo navesti i informaciju da su od 6. do 10. stoljeća mnogi stanovnici središnje Istre izbjegli i sklanjali se pod okrilje utvrđenog rovinjskog otoka pa je naselje izraslo u tipični srednjovjekovni grad (na i. mj.).

Važno je napomenuti da je važnost Rovinja kao gradskog središta u tome da su na Rižanskoj skupštini 804. sudjelovali predstavnici grada Rovinja te da se kasnije, odnosno 1188., Rovinj s Dubrovnikom obvezao na međusobnu trgovinu i razmjenu dobara. Kasnije se Rovinj priklonio vlasti Venecije, a tada je mletačka privreda bila okrenuta pretežito trgovini u gradovima te se zbog toga javljaju nova zanimanja kao što su obrtnici, trgovci i pomorci. Kulturno – povijesna baština Rovinja vrlo je zanimljiva i značajna, a Travirka navodi kako, za razliku od Poreča i Pule, Rovinj ne posjeduje pojedinačne arhitektonske spomenike svjetskoga glasa, ali ima potpuno sačuvanu urbanu jezgru koja je prirodno rasla i izgrađivala se kroz stoljeća pod različitim utjecajima. Valja napomenuti da je ona nedirnuta ratnim razaranjima, za razliku od Pule i Poreča (na i. mj.).

Travirka nadalje navodi da je najznačajniji barokni kompleks u Rovinju njegova velika župna crkva svete Eufemije te da bi se sagradila crkva takvih velikih dimenzija na platou iznad starog grada trebalo je srušiti kasnoantičku crkvu svetog Jurja te pored toga još dvije i to svete Uršule i svetog Mihovila. Navedeno je da je najprije izgrađen monumentalni visoki zvonik, po uzoru na onog na mletačkom Trgu svetog Marka. Taj se zvonik gradio od 1654. do 1680. prema projektu arhitekta Manopola te je na njegovom vrhu postavljen 1758. bakreni kip svete Eufemije i to je bilo djelo braće Vicenza i Bista Vollanija. Nadalje je navedeno da je velika trobrodna crkva svete Eufemije izgrađena od 1728. do 1736. i to prema nacrtima mletačkog arhitekta Giovannija Dozzija. U crkvi se nalaze tri glavna oltara, jedan središnji te bočni koji su postavljeni na istoj razini, što svakom brodu crkve daju određenu samostalnost. Nadalje je navedeno da je sva tri glavna oltara projektirao 1741. znameniti mletački altarist Girolamo Laureato, a da je skulpture na njima izradio jedan od najpoznatijih mletačkih kipara onoga vremena Alvise Tagliapietra. U crkvi se još nalazi i veliki nedovršeni sarkofag iz 2. ili 3. stoljeća koji je nekada pripadao porušenoj kasnoantičkoj crkvi svetog Jurja (na i. mj.).

Travirka navodi da je od ostalih rovinjskih sakralnih objekata zanimljiva i crkva svete Marije od Milosti iz 18. stoljeća koja je prema njemu jedna od najljepših baroknih crkava u južnom dijelu Istre. Njoj je 1750. prigrađen karakteristični trijem u obliku istarske

lopice, ali je sagrađen u klasicističkom duhu s trokutastim zabatom i povišen je za sedam stuba pa sliči na antički hram.

5.1. Grad Cissa

Rovinj skriva mnoge tajne, a jedna od njih je i grad Cissa koji je, kako je navedeno, nestao na dan smrti Svete Eufemije, zaštitnice grada Rovinja i to točno 16. rujna 304. u snažnom potresu. Tako Njegovan navodi da je u 6. ili 7. stoljeću potres urušio i potopio cijeli poluotok na kojem se nalazio grad Cissa te da su dijelovi grada još uvijek pod morem, a da je dio kopna vidljiv još i danas. Nadalje je navedeno da su to otočići Sveti Andrija ili Crveni otok, Pirusi, Dvije sestrice, Sveti Ivan, Sveta Katarina. Njegovan je naveo da se za vladavine Franje Josipa u 19. stoljeću provelo određena istraživanja kako bi se utvrdila istinitost legende te je uz skromnu opremu koja je u ono vrijeme bila na raspolaganju istraživačima utvrđeno da su na tridesetak metara dubine postojali nekakvi zidovi i prostorije uz koje su prolazile ceste te da se i danas u ribarskim mrežama povremeno zaplete pokoja amfora, cigla ili obrađeni kamen (I. Njegovan, nav. dj., str. 38.).

Načinović navodi da, uzimajući u obzir stare pisce, od Plinija do modernijih, te da je, sumirajući dotadašnje spoznaje, Kandler naveo da se gledajući s tornja Svete Eufemije, između otoka Svetog Ivana i manjeg školjića, u razmaku od 500 venecijanskih koraka od prvog, a stotinu od drugog, nalazi potonuli grad. Precizira da je smješten u krugu od pet stotina koraka, u dubini koja varira od 18 do 20, 25 pa i 30 mletačkih vodenih koraka, što navodi na pomisao o spustu brda na visini od dvanaestak metara. Spuštanje terena Cisse takvo je, nastavlja, da bi ga se prije moglo pripisati naglom nego postupnijem pomicanju, do nenadanog propadanja. On izriče i činjenicu da ono mjesto izbjegavaju ribari jer im se među podvodnim zidinama mrse i uništavaju mreže. Od predmeta koji su izvučeni iz cissanskih voda spominju se opeke, četvrtasto kamenje, žljebovi, a iznesen je i prozorski kamen s metalnim oknom u kojem su se, tko zna kada, pomicala prozorska krila (D. Načinović, *Rovinj: na starim razglednicama*, Pula, Zavičajna naklada Žakan Juri, 1998., str. 73.).

Načinović nadalje navodi da je grad Cissa imao svoje ulice, trgove i da je bio poznat po proizvodnji boja te da se u širem razmjeru rovinjskih voda od rta Barbarige na jugu do Limskog kanala može nabrojiti 22 otoka i otočića te se pita jesu li možda oni u sveukupnoj cjelini činili taj nestali grad. Nadalje je navedeno da priču o Cissi moguće naći i ranije, odnosno da je rimski povjesničar Plinije Stariji u svojim zemljopisnim spisima govorio o slavnim otocima pred ušćem Timava te da zatim uz tlo Istre spominje Cissu, Pullarije i Absirtide (na i. mj.).

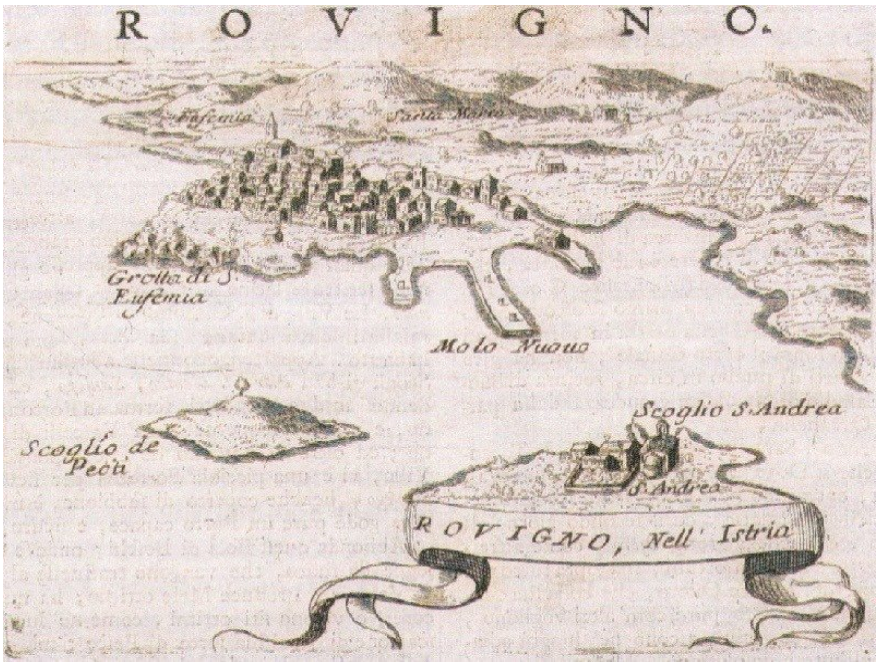
Načinović je zabilježio i da je na crkvenom sinodu u Gradežu u sjevernoj Italiji 579. potpisan Vindemius, kojeg su kronike titulirale kao „Episcopus Cesetentis“, odnosno na drugim mjestima „Cenensis“ ili „Cenetensis“ te da se u ulomcima sinodalnih spisa koji se čuvaju u aktima sličnoga skupa održanog u Mantovi 827. biskup spominje kao „Cenetensis“, ali i kao „Cessensis“, što bi trebalo značiti cisanski ili s Cisse. Načinović navodi kako se nameće sumnja u postojanje Cissanske biskupije u blizini rovinjskog područja jer kaže nije moguće da bi Biskupija na Cissi postojala do 700. pa da bi zatim nestala ne ostavljajući traga u crkvenim dokumentima ili u nazivu mjesne crkve koja bi naslijedila drevnu dijecezu (na i. mj.).

Načinović je naveo da potraga za Cissom i dalje ne jenjava te da se rovinjskim ribarima i dalje mreže zapleću na mjestu gdje se sumnja da postoji taj grad. Nadalje je navedeno kako je Carlo Covacevich odlučio zainteresirati vlasti za podmorsko istraživanje Cisse u vrijeme Austro-Ugarske te da je Austrougarski admiralitet u Puli u rovinjske vode u siječnju 1890. uputio brod „Laudon“ u kojem se nalazio državni ronilac u opremi nalik na opremu astronauta. Ispitivanje je bilo izvršeno preko austro.ugarskog admiraliteta i u nazočnosti kapetana Covacevicha koji je nakon izlaska iz vode ronioca napisao zapisnik na njemačkom u kojem je pisalo: *Tek što sam se spustio u dubinu mora, stigao sam do mjesta prekrivena ostacima zida što su me, pošto sam ih proučio, uvjerili da se bez sumnje radi o zanatskoj konstrukciji. Ja, jer sam zidar, mogao sam utvrditi i tragove žbuke. Nastavljajući uviđajem unaokružnog podmorja, zapazio sam u produžetku red zidova i prostore kojim su prolazile ceste* (na i. mj.).

Nadalje je navedeno kako je rubni zid Cisse ronilac pratio dužinom od 30 metara te da ga nije mogao dalje slijediti jer su mu smetali dijelovi robusne ronilačke opreme, a da

pozorniji uviđaj s druge strane obale nije mogao izvršiti jer mu to nije dopustila sama dubina mora. Načinović je istaknuo da je odlazak broda „Laudona“ i ponosnog ronioca iz Rovinja je potkraj 19. stoljeća poremetio postavke nekih tada poznatih tzv. cisologa, no da su pretpostavke, opovrgnuća i putnici živjeli i dalje. Od poznatijih silazaka u podmorje rovinjske Cisse spominje se ono Puljanina Angela Butkovića koji je srpanjskog jutra 1955. uz nekoliko članova ekipe i jednog rovinjskog ribara krenuo u ekspediciju zaronivši u dubinu, u cilju da pronađe dokaze o postojanju izgubljenoga grada. Načinović je naveo da je u listu *La nostra Lotta* Romano Farina zabilježio Butkovićevu izjavu nakon što je Anđelo više od sat vremena proveo pod dubinom: *Uronivši u dubinu, stao sam na neku vrstu tamna brežuljka načičkanog vršcima nalik zidovima. Brežuljčić se prostire unaokrug 150 metara i rubovima prodire u dubinu. Približivši se tim vršcima, ustvrdio sam da se ne radi o zidovima već o čudnoj konfiguraciji stijena, sličnoj stalagmitima. Očigledno je ronilac koji je bio sišao u podmorje u vrijeme stare Austrije u žurbi zaključio da su ove stijene ostaci građevina* (na i. mj.).

Slika. 6. Ilustracija grada Rovinja

Izvor: https://villacissa.com/hr/lokacija/legenda-o-cissi/, 16. listopada 2019.

.

Slika 7. Brod „Laudon” i austrougarski admiralitet

Izvor: D. Načinović*, Rovinj: na starim razglednicama*, Pula, Zavičajna naklada Žakan Juri, 1998., str. 12.)

5.1.1. Legenda o Svetoj Eufemiji

Legenda o Svetoj Eufemiji nastala je za vrijeme cara Dioklecijana, koji je bio poznat kao jedan od najvećih progonitelja kršćana. Njegovan u knjizi *Mitovi I legende Istre* navodi kako je Sveta Eufemija rođena 290. u gradu Kalcedonu u blizini Carigrada te je podrijetlom bila iz ugledne plemićke obitelji te se jednom prilikom odbila pokloniti gradskom idolu koji je predstavljao božanstvo te je zbog toga bila uhićena i bačena u tamnicu. Navodi se da je za vrijeme pritvora hrabrila druge zatvorenike vjerom u Boga i na taj način širila kršćanstvo te je zbog toga bila izložena stalnom i teškom mučenju pa su je zbog toga na kraju bacili u arenu s lavovima, a oni je oni nisu htjeli napasti. No

ipak je njezin život završio u 15. godini na tlu te arene, a tijelo joj je pokopano u rodnom Kalcedonu. Njegovan navodi da nakon što je car Konstantin dao kršćanima slobodu na mjestu gdje je pokopana svetica naknadno je sagrađena crkva, ali nakon što je perzijska vojska osvojila Kalcedon njezin je sarkofag premješten u Carigrad. Tamo je bio sve do 800. g. kada je nestao bez objašnjenja, sve dok se jedne olujne noći u srpnju iste godine pred Rovinjom pojavio brod koji je prevozio sarkofag. Navodno su mještani cijelog dana pokušali izvući teški kameni sarkofag na obalu, ali im to nikako nije polazilo za rukom, sve dok se nije pojavio jedan mladić koji je objasnio mještanima da mu se ukazala Sveta Eufemija i da će uz pomoć njegovih junaca sarkofag izvući do obale. Tako je i bilo, odnosno mladić je pomogao izvući sarkofag do župne crkve Svetog Jurja na brežuljku, a Sveta Eufemija je postala zaštitnica grada Rovinja i njoj je u čast preimenovana crkva.

U literaturi *Jadranske legende* Dragana Ogurlića navodi se da je zapravo jedna udovica ukazanjem saznala da u sarkofagu od grčkog mramora leži tijelo Sv. Eufemije, mučenice iz Kalcedona, te da joj je rečeno da kovčeg upregnu dvije krave junice te da ga prebace na brdo pod nadstrešnicu Sv. Jurja te da će tamo moći sarkofag otvoriti i vidjeti tijelo svetice. Navodno je žena nakon toga ukazanja učinila to što je bilo rečeno te su dvije malene junice kao od šale povukle kameni sarkofag prema vrhu brda, odnosno kod crkvice svetog Jurja. Zanimljivost koja se u tom trenutku dogodila je ta da se ispred mramornog sarkofaga pojavio jedan lokalni mještanin koji nije vjerovao u Boga, odnosno bio je nevjernik te je kameni sarkofag prešao preko njega i slomio mu sve kosti. Nakon što je kameni sarkofag došao na vrh brda on je prvi koji se uvjerio u čudotvornost same svetice jer su mu sve rane zacijelile i uvjerio se u neraspadnuto tijelo blažene djevice i mučenice Eufemije.

Slika. 8. Kameni sarkofag Sv. Eufemije u Rovinju

Izvor: https://priznajem.hr/vjera/svetacdana/svetci-dana-74/32481/, 16. listopada 2019.

5.1.2 Morganovo blago

Ruševine srednjovjekovnoga grada Dvigrada najvažnije su i najpoznatije kulturno dobro Općine Kanfanar. Naziv „Dvigrad“ upućuje na postojanje dva dijela grada, Moncastella i Parentina, koji su se još od 9. do 10. stoljeća spominjali kao jedinstveni grad. Zajednički je naziv ostao i nakon propasti kaštela Parentina, kada je ostao samo Moncastello. Zahvaljujući izvanrednom strateškom položaju, blizini vode i obilju plodnoga tla,

područje je bilo naseljeno još u prapovijesti, a krajem 6. stoljeća počele su ga naseljavati i prve slavenske skupine. Državna uprava još nije bila organizirana, a i zemlja je bila zapuštena. U to vrijeme zapuštenu zemlju kultiviraju benediktinci koji su upravo oko Lima ostavili trag u ranom srednjem vijeku. U povijesnim se izvorima Dvigrad prvi put spominje 879. kada umjesto Puljske biskupije jurisdikciju nad dvigradskom crkvom dobiva akvilejski patrijarh. Krajem 13. stoljeća posjed nad Dvigradom dobivaju grofovi Gorički, a tada se postupno počinje mijenjati i etnička struktura stanovništva ovog područja među kojima dominiraju Slaveni, unatoč većem priljevu germanskoga stanovništva.

Stalne su borbe i sukobi obilježili iduće razdoblje u Dvigradu. Godine 1381. Mlečani su spalili Dvigrad i poklali stanovništvo, a moći iz bazilike sv. Sofije odnijeli u Sveti Lovreč Pazenatički. Vlast nad Dvigradom Mlečani su preuzeli 1413., kada su donijeli i Statut Dvigradskoga komuna kojime je ukinuta patrijarhova vlast. Pod mletačkom je vlašću Dvigrad napredovao, no već potkraj 15. stoljeća dolazi do epidemije kuge, a uskoro i malarije.

Na području Dvigrada zapravo rijetki znaju legendu o blagu kapetana Morgana koje je navodno skriveno u Dvigradu prije više stotina godina i koje još uvijek nije pronađeno, a još uvijek budi znatiželju raznih avanturista čija je prisutnost oko Dvigrada uočljiva po tragovima kopanja. U literaturi *Jadranske legende* navodi se kako je nakon dugo vremena od strane Općine Kanfanar uređen kaštel te je nestala zelena koprena bršljana i drača sa starog kaštela, otkako su nakon tristo godina otišli i posljednji stanovnici s tog područja. Ogurlić i Mišković u knjizi *Jadranske legende* navode da su zadnji put stanovnici na tom području obitavali u 17. stoljeću, odnosno da tada u njemu borave samo najsiromašnije obitelji te da su se do 1714. još održavale mise, a da je onda grad definitivno prepušten umiranju (D. Ogurlić, *Jadranske legende*, Rijeka, Adamić, 2001., Rijeka, str. 15.).

Ogurlić navodi kako je Dvigrad bio važan srednjovjekovni istarski grad, odnosno da su se smjestili kao dva grada na dva brežuljka, od kojih je jedan bio Montcastello, tj. današnji Dvigrad te uz njega Parentin koji se nalazio na susjednom brdu. Važno je napomenut kako je u to vrijeme Dvigrad brojio više stanovnika od Pule i bio je puno

važniji u strateškom i trgovačkom smislu. Nadalje je navedeno kako je Dvigrad sagrađen na *limesu*, odnosno na granici puljskog i porečkog agera i da je kao takav bio stoljećima na meti osvajača koji su, kad bi ga osvojili, utvrdili svoj položaj na tom važnom strateškom području (na i. mj.).

Ogurlić nadalje navodi kako je dvigradsko područje prije 500 godina, zajedno sa susjednim kaštelom Parentinom i okolicom, brojilo oko sedam tisuća stanovnika te da se u samom Dvigradu i danas mogu vidjeti i izbrojati ostaci kuća iz tog vremena kojih ima oko 200. Grad je u to vrijeme imao sve što je trebao imati, od ulica, trgova, crkava, stražara i tri reda bedema koje, kako Ogurlić navodi, nisu uništili osvajači već teške bolesti poput kuge i malarije (na i. mj.). Ogurlić navodi kako je gusar Henry Morgan bio Britanac rođen u Walesu 1637., a da je umro prirodnom smrću na Jamajci 1690. te da je u to vrijeme bio gusar iznimne biografije koji je za života čak stekao i plemićku titulu, a da je bio vrlo okrutan u svojim pohodima poput Cortesa i Pizzara. Nadalje se navodi kako je bio poznat po tome da je utvrđene gradove osvajao ili zauzimao bez topova, a da je stanovnike osvojenih gradova mučio dok ne bi izmamio priznanje o sakrivenim gradskim riznicama. Ogurlić nadalje navodi kako je u povijest ušao i po činjenici da je osvajajući La Rancheriu nedaleko od Cartagne okupio najjaču gusarsku flotu ikad viđenu sa 37 brodova i 2200 gusara te da je zatim u Panami s istim gusarima osvojio i pokrao 160.000 kilograma srebra, zlata i dragog kamenja (isto, str. 17.). Prema Ogurliću legenda o kapetanu Morganu započinje tako da je bježeći pred moćnom potjerom jedrenjaka engleske flote stjeran u dubinu Jadranskog mora te da se našao s grupom od nekolicine najvjernijih gusara u sjevernom Jadranu i tu pronašao odličan prirodni zaklon u skrovitom i dugom Limskom kanalu na zapadnoj obali Istre. Ogurlić navodi da je, usidrivši svoj jedrenjak na samom kraju kanala, dopro do utvrde starog kaštela Dvigrada i tamo zakopao blago te je nadalje navedeno da je to moralo biti negdje u drugoj polovici 17. stoljeća, kada su u Dvigradu živjele samo tri obitelji. Ogurlić navodi da stručnjaci i bibliografi sir Henryja Morgana isključuju mogućnost posjete Limskom kanalu ali da je zanimljiva legenda zbog toga što u neposrednoj blizini Dvigrada postoji selo Morgani odnosno Mrgani u kojem je živjela sada već izumrla loza Morgana te da se današnji stanovnici i dalje navodno sjećaju da su i njihovi roditelji tragali za skrivenim

gusarskim blagom kapetana Morgana (isto, str. 17.; S. Bertoša, Istarske priče i legende: primjer Dvigrada, *Dvegrajski zbornik*, br. 2, Kanfanar 2014., 115.-128.).

Slika. 9. Kapetan Morgan i ilustracija gusarske flote

Izvor:https://www.google.com/search?q=kapetan+morgan&sxsrf=ACYBGNSDmF20Yetv, 16. listopada 2019.

6 Rakalj

Rakalj je, kako se navodi, naselje koje se nalazi na sjeveroistoku Puljštine, u blizini Raškoga zaljeva, a spada pod Općinu Marčanu. Stanovnici se bave tradicijskim poljodjelstvom i stočarstvom ili su zaposleni u različitim djelatnostima u Puli i okolnim mjestima. Rakalj je u prošlosti, prema „Istrapediji“, bio poznat po izradi tradicionalne istarske lončarije, a stari kaštel Rakalj nalazio se istočno od današnjeg naselja, odnosno iznad rta Svetog Nikole. Nadalje je navedeno kako se u ispravi iz 1312.

spominje kao Castellare de Rachir te da se u tlocrtu starog Raklja danas prepoznaju ruševine kaštela, obrambene kule, stražarnica i crkva svete Agneze, koja još i danas postoji. Navodi se da se današnji Rakalj spominje u povijesnim izvorima 1342. kao Castrum Novum te da je nakon višestrukih promjena gospodara 1536. prodan zajedno s Barbanom kao feud obitelji Loredan (D. Klen, Arhivske vijesti o nekim kulturnim spomenicima Barbana i Raklja, *Bulletin Zavoda za likovne umjetnosti JAZU*, Zagreb 1964., str. 3.; L. Foscan, *I castelli medioevali dell'Istria*, Trieste 1992.; V. Marković, *Crkve XVII. i XVIII. st. u Istri – tipologija i stil*, Zagreb 2004.; S. Bertoša, *Barban i mletački Loredani: život u pokretu, ljudi i događaji*, Katedra Čakavskog sabora za povijest Istre Pazin – Sveučilište Jurja Dobrile u Puli – Općina Barban – Državni arhiv u Pazinu, Pazin – Barban – Pula 2015.; http://istrapedia.hr/hrv/811/rakalj/istra-a-z/, pristupljeno 17. listopada 2019.)

6.1. Legenda o kruni kralja Tomislava

Uz Rakalj se veže jedna zanimljiva legenda, a to je legenda o kruni kralja Tomislava koja se navodno nalazi i skriva u Raškom zaljevu. Njegovan navodi kako su se kroz cijelo 15. stoljeće vodile borbe za hrvatsko – ugarsko prijestolje te da je svaka stranka podržavala svojega kandidata, a odatle i počinje priča i legenda o nestaloj kruni kralja Tomislava. Naime, kako je navedeno, kralj koji je trebao vladati ovim područjem trebao je biti okrunjen s obje krune, tj. hrvatskom krunom kralja Tomislava i ugarskom krunom Svetog Stjepana. Njegovan spominje kako su se u 15. stoljeću na jednom brodu koji se kretao sa sjevera prema Napuljskom Kraljevstvu nalazila i obilježja vlasti hrvatskog kralja, odnosno kruna, žezlo i plašt. Nadalje je opisano kako je došlo do sukoba na otvorenom moru te kako bi se zaštitili od protivnika koji su ih progonili i zaštitili vrijednosti koje su prevozili, kapetan broda sklonio je lađu u uvalu Blaz u Raškom zaljevu te je tamo sakrio krunu. Odonda joj se gubi svaki trag. Njegovan je nadalje naveo da se kruna nakratko pojavila 300 godina nakon toga te da je opet nestala, navodno za vrijeme vlasti Venecije, kada je mletački namjesnik prikupljao porez po Istri, a u ono vrijeme bio je običaj ugostiti i pružiti prenoćište namjesniku. Mletački je

namjesnik došao u selo Belavići blizu uvale Blaz i trebao je prespavati kod seoskog župana Grge Belavića nakon večere. Zanimljivost koja se dogodila te večeri je ta da je župan nakratko nestao, a onda se vidno alkoholiziran pojavio pred gostima s krunom kralja Tomislava, odnosno plaštom i žezlom te se nakon toga brzo preodjenuo i vratio gostima. Sutradan nakon što su gosti prisutni na večeri došli k sebi nisu bili sigurni što se točno dogodilo, a župan im nije htio odati tajnu već je sve opravdavao velikom količinom alkohola. Odonda je započela potraga za krunom kralja Tomislava koja u uvalu Blaz dovodi brojne tragače (I. Njegovan, nav.dj., str. 41.).

Slika. 10. Ilustracija Kralja Tomislava i njegovog žezla, krune i mača

Izvor: https://croexpress.eu/zanimljivosti/4310/legenda-o-kruni-kralja-tomislava/, 17. listopada 2019.

Slika. 11. Raški zaljev

Izvor: https://mapio.net/pic/p-70494607/, 17. listopada 2019.

7. Brijuni

Brijuni predstavljaju skupinu otoka od kojih dva veća otoka čine Veli i Mali Brijun i 12 otočića, a od istarske obale ih dijeli tek 3 kilometara širok Fažanski kanal. Travirka navodi kako kontinuitet boravka ljudi na otočju Brijuni postoji još od prapovijesnih vremena te da su na rtu Ploče na Velom Brijunu otkriveni ostaci zemuničkog naselja iz mlađeg kamenog doba, a da se na uzvisinama Velog Brijuna, kao i na uzvisini Svetog Mikule na Malom Brijunu, nalaze ostaci ilirskih gradinskih naselja. Nakon rimskih osvajanja Istre život na Brijunima karakteriziraju velika ladanjska imanja s luksuznim vilama. Nadalje je navedeno kako su ti arhitektonski kompleksi pronađeni i prezentirani na više lokacija, od uvale Verige, zatim na uvali Dobrika te na uzvisinama Kolci i

Gradina, zatim u zaljevu Svetog Mikule na Malom Brijunu te na istočnoj strani otoka Vange. Travirka navodi kako je najraskošniji kompleks ladanjski dvorac u zaljevu Verige koji je bio izgrađen u 1. stoljeću poslije Krista te da se otkopani ostaci ovog kompleksa pružaju na površini od oko pet hektara. Valja napomenuti kako se gospodarski dio sastoji od sidrišta, bazena za vodu, ribnjaka i radionice vune, dok se raskošni dvorac sastoji od cijeloga kompleksa prostorija za vlasnika, goste i poslugu (A. Travirka, nav. dj., str. 93.).

7.1. Legenda o ljubavnicima s Brijuna

Zanimljivost Brijuna, odnosno legenda koja se veže za to otočje, tj. baš za uvalu Verige, je ona o zločinu koji se tamo dogodio, odnosno o dvoje ljubavnika. Njegovan navodi kako je iznad uvale Verige raskošnu vilu sagradio stari rimski patricij Aulus Faesonius koji je po useljenju, odnosno nedugo nakon toga, oženio ropkinju Lidiju. Nadalje je navedeno da je u susjedstvu živio njegov najbolji prijatelj Terentije Bassus čiji je sin u ono vrijeme bio nepobjediv u utrkama kvadriga, odnosno konjskih zaprega koje su vukli četiri konja, a zvao se Gaj Lucanije. Gaj Lucanije je poznat po tome što se natjecao diljem carstva i redovito je pobjeđivao te se nakon jedne pobjede u puljskoj Areni vraćao brodom na Brijune. U njegovoj je pratnji bila i Lidija te se među njima razvila ljubav, a predradnik koji je bio s njima imenom Ruf navodno je sve prenio svojem gospodaru Aulusu Faesoniusu. Njegovan navodi kako je Aulus Faesonius bio strašno ljubomoran na mladića i danima je smišljao osvetu te je ubrzo njemu u čast priredio večeru kako bi se proslavile njegove nebrojene pobjede. Nakon večere pozvao je Gaj Lucanija u podzemne hodnike da mu pokaže blago na koje je bio iznimno ponosan, ali je nakon što su ušli u jednu praznu prostoriju napustio ga je i zatvorio vrata, a zatim je naredio svojim robovima da vrata zazidaju (I. Njegovan, nav. dj., str. 18).

Nadalje je navedeno kako su se svi pitali gdje je nestao Gaj Lucanije, a neke od teorija su bile te da je nestao tijekom plovidbe na kopno ili da su ga oteli barbarski razbojnici, no njegovo tijelo nikada nije pronađeno. Njegovan ističe kako je Paul Kupelwieser, bogati austrijski industrijalac i vlasnik otočja, naredio istraživanje otoka i prilikom

istraživanja su arheolozi otkrili, odnosno pronašli sazidana vrata u blizini rimskog parnog kupališta. Iza vrata se navodno nalazio kostur kojem je na podlaktici visio zlatni lančić s urezanim imenom Gaius Lucanius Basus (na i. mj.).

Ogurlić isto navodi u svojoj knjizi *Jadranske legende* i pita se je li legenda istinita ili samo plod narodne mašte, obogaćena kroz dvadeset stoljeća, naime on navodi da se jedna ljudska lubanja nalazila na kuli usred Brijuna do kraja Drugog svjetskog rata, a da je onda nestala te da su tu istu lubanju otkrili arheolozi negdje oko 1913., kada je vlasnik otoka bio barun Paul Kupelwieser (D. Ogurlić,, nav. dj., str. 20.).

Slika. 12. Uvala Verige na Brijunima

Izvor: https://www.np-brijuni.hr/hr/istrazi-brijune/mjesta-koja-morate-posjetiti/uvala-verige 17. listopada 2019.

8. Zaključak

Danas mnogi od nas traže nešto što smo izgubili u brzom i modernom svijetu masovne proizvodnje i potrošnje, svijeta u kojem smo zasuti informacijama, od kojih nam većina nije osobito bitna. Na neki način ovaj rad prikazuje zaboravljenu stranu

koja svakog od nas može zainteresirati na neki određeni način, kao i priče o davnini koje se pripovijedaju uz vatru i ognjišta. Činjenica je da još uvijek postoje ljudi koji su željni ovakvih priča i legendi te je važno da se očuvaju vrijednosti i dostojanstvo kulture i način života koji su ih proizveli. Na ovim stranicama podijeljene su priče o prošlosti Istre u jednom burnom, a gotovo zaboravljenom vremenu. Priče su to koje bez sjete oživljavaju tajne, kako povijesne tako i one koje pripadaju legendama. Važno je sačuvati spomenute priče jer one neiscrpno nadahnjuju vrijednosti i dostojanstvo Istre, kao i tradicije ovog prostora i ljudi. Većina danas nema pravu predodžbu o tome što se događalo kroz tisuće godina ovdje u Istri i zapravo trebamo se prepustiti na neki način ovakvim legendama jer one su važne i danas u kulturnom smislu, a i za turizam jer mogu biti važan faktor u unaprjeđivanju selektivnog oblika turizma koji će zadovoljiti baš tu određenu skupinu ljudi koja traži nešto drugačije i nadasve zanimljivo.

Literatura:

S. Bertoša, *Barban i mletački Loredani: život u pokretu, ljudi i događaji*, Katedra Čakavskog sabora za povijest Istre Pazin – Sveučilište Jurja Dobrile u Puli – Općina Barban – Državni arhiv u Pazinu: Pazin – Barban – Pula 2015.

S. Bertoša, Istarske priče i legende: primjer Dvigrada, *Dvegrajski zbornik*, br. 2, Kanfanar 2014., 115.-128.

D. Načinović, *Rovinj: na starim razglednicama*, Pula: Zavičajna naklada Žakan Juri, 1998.

I. Njegovan, *Mitovi i legende Istre i Kvarnera*, Rijeka: List d.o.o, 2011.

D. Orlić, *štorice od štrig i štrigun*, Pula: Istarska naklada, 1986.

D. Ogurlić, *Jadranske legende*, Rijeka: Adamić, 2001., Rijeka

A. Travirka, *Istra*, Zadar: Forum, 2001.

Popis ilustracija:

Popis slika:

1. Ilustracija mitskih Argonauta u brodu „Argo“
2. Arheološko nalazište na brežuljku Glavica kraj Valture, istočno od Pule
3. Ostaci zidina Nezakcija
4. Valvasorov crtež Kringe
5. Ilustracija otvaranja groba i probadanje vampira
6. Ilustracija grada Rovinja
7. Brod „Laudon” i austrougarski admiralitet
8. Kameni sarkofag Sv. Eufemije u Rovinju
9. Kapetan Morgan i ilustracija gusarske flote

10. Ilustracija Kralja Tomislava i njegovog žezla, krune i mača
11. Raški zaljev
12. Uvala Verige na Brijunima

Sažetak

Mitovi i legende zapravo proučavaju priče nekakvog nazovimo to fantastičkog sadržaja u kojem su junaci bogovi, polubogovi i slično, a sve u svrhu kako bi objasnili povijest, prirodu i običaje. Važno je napomenuti da je mitologija jedna od važnih karakteristika svake kulture. Mitovi zapravo sadrže različite kulture te personificiraju istinite prirodne pojave i povijesne događaje te objašnjavaju na neki način postojeće rituale. Mitologija pomaže kulturama da prenesu osjećaj pripadnosti, religijsko iskustvo, model ponašanja, moralnu i praktičnu vrijednost. U ovom radu obrađeni su mitovi i legende Istre koje su na neki način neiskorišteni resurs ovog područja jer se mogu iskoristiti u kulturnom, a i u turističkom smislu, odnosno u kreiranju turističkog proizvoda. U ovom radu obrađena je tematika, odnosno mitovi, počevši od nastanka grada Pule, odnosno mit o Argonautima, zatim o Histrima i posljednjem histarskom kralju, zatim o vješticama i zanimljivim i neobičnim stvorenjima u Istri te je obrađeno nekoliko legendi o Rovinju i legenda o kruni kralja Tomislava i ljubavnicima s Brijuna. Gotovo svako mjesto na svijetu ima svoje mitove, odnosno legende, a neke su, poput rimske i grčke, postale općeprihvaćene i popularne.

Summary

Myths and legends study stories of fantastic content. Heroes are gods, demigods with the purpose of clarifying history, nature and heritage. It is important to note that mythology is one of the most important characteristics of any culture. Myths contain different cultures and personify true natural phenomena and historical events and explain existing rituals. Mythology helps cultures convey a sense of belonging, religious experience, a model of behavior, moral and practical value.

This paper deals with the myths and legends of Istria, which are an unused resource of this area because they can be used in cultural as well as in touristic terms, or in the creation of some kind of tourist product. In this paper, various myths are addressed such as the origin of the city of Pula and the myth of the Argonauts, then the Histrians and the last Histrian king, the witches and interesting and unusual creatures in Istria, several legends about Rovinj the legend of King Tomislav and forgotten crown and myth about lovers from Brijuni island. Almost every place in the world has its own myths and legends, and some, such as Roman and Greek mythologies have become widely accepted and popular.

Sažetak pregledala: Rozana Cerin Šverko, dipl. učiteljica razredne nastave s pojačanim predmetom engleski jezik I književnost, mentorica (OŠ Monte Zaro, Pula)